Závodský, Artur

Stať Františka Halase o Mahenově lyrice

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1958, vol. 7, iss. D5, pp. [147]-150

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/108771
Access Date: 27. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

MATERIÁLY

ARTUR ZÁVODSKÝ

STAŤ FRANTIŠKA HALASE O MAHENOVĚ LYRICE

František Halas se chystal po Mahenově smrti (22. května 1939) vydat soubor poesie Jiřího Mahena. Kniha měla obsáhnout nejen všechny Mahenovy sbírky veršů, nýbrž i básně, uveřejněné po časopisech a do vydaných sbírek nezařazené. Soubor Mahenovy poesie připravovalo nakladatelství Družstevní práce na rok 1940. K jeho vydání však nedošlo.

František Halas vytvořil pro knihu studii o Mahenově lyrice. Rukopis, psaný Halasem vlastnoručně na 4 stranách, zachoval se v archivu Družstevní práce, který je nyní uložen v Literárním archivu Národního musea v Praze na Strahově.

Otiskuji Halasovu stať nezkráceně.

*

MAHENOVA LYRIKA

Je to pět knížek: *Plamínky* (1907), *Balady* (1908), *Duha* (1916), *Tiché poselství* (1917), *Rozloučení s jihem* (1934).

Jistě nemnoho na básnický život, který podpaloval, čeho se dotkl. Ale je to právě stráž lyriky, která se objevuje, když je zle, kdy úzkost z osudu vlastního či národního posedá a nelze jinak než vysloviti ji výbuchem verše, zaklíti gestem strofy.

„Svůj život spjal jsem v rýmy tvrdé,
a v rytmech poctivosti hrdé
jsem zadých' v jiskry, které ještě
zapálí, jistě zapálí —!"

Ano, zapalují stále! *„Plamínky"* neuhasínají. Čtěte je po letech znova a celý Mahen vyrůstá z této rozdivočelé knížky, z níž se valí citová i smyslová zkušenost mládí, tak dobře charakterisovaného veršem

„do bot se jim drala voda
a do duše záře hvězd".

Hrdý, cudný, věčně přitahovaný nicotou, ironický, střežící ostražitě každé dojetí, aby nevústilo do sentimentality, buřičský, sám kvas doby i nitra, samá donquijotská výprava do výšek i hloubek, věčná žízeň spravedlnosti, vzácně neliterární a neliterátský. Právem mohl právě on za svoji generaci prohlásit: „Dodnes si považujeme za čest, že jsme se neutopili v papíře, nepřísahali jsme nikdy jenom na literaturu a zásadně jsme stáli proti literátům a jejich práci."

Grecovská hlava, „ta hlava, již má kdekdo rád" po seifertovsku řečeno, vystupuje za každým veršem *„Plamínků"*.

*

Balady, které vyšly nato za rok, zdají se mi být protestem proti oné známé nálepce impresionismu, která mu byla přilepena na čelo. Jsou kázeň sama a formální um dovedený do krajnosti. Jsou z největších knih české milostné lyriky. Sám si je také cenil nejvýš z celého díla. Ještě k tomu impresionismu. Když DP chystala sborník k Mahenovým padesátinám, chtěl jsem hlavně dostat příspěvek od F. X. Šaldy. Když Mahena dočetl, povídá mi: „Co stále mají s tím impresionismem, vždyť ten chlapík je dramatikem každým coulem. Vidí trávu růst a je z toho drama!" Pozor na přihrádky!

„Na housle slaďoučké, jak hrávávají jiní,
ti nezahrám."

Tento verš určuje spád celé sbírky, celého toho sporého vyznání, které přes všecku subjektivnost ani na okamžik nesleví nic z čistoty vyslovení, z ticha a mlčení tam, kde milostné štěstí zavleklo tolik jiných k nechutné exhibici.

*

Celých osm let uplyne, než objeví se třetí kniha nazvaná *„Duha"*. Je to cyklus veršů komponovaných v sedm částí duhového vidma. Ve zkratce kniha krise, v níž hledá se východisko z katastrofy, ve které potácí se svět, kdy verše ježí se starou skepsí, kde rozvrat desorientace, nervové hroucení, polínko za polínkem přikládá na mučivou hranici. Sestra nicota z utěšitelky proměňuje se v kostrouna účastného světového tance smrti. Rozvrat osobnosti, která ztratila vši víru, která je malomoc sama, proniká všude. Přišlo to zrovna v čase, kdy, jak se zdá, Mahen nacházel klid. Svědčí o tom věta z dopisu Al. Mrštíkovi: „Inu jdou časy na Mahena a roztočená Káča si sedá." Nesedla si!

„Keď spálený čním k nebi sám a sâm
a nerozkvetu nikdy, nedozrám"

„Řekni mi, duše má, v jaký svět, v jaký svět
vpadneme zsinalí naposled?"

Ale to by nebyl Mahen, aby se nepostavil i proti samému uragánu.

„Ne, nechci zvadat, duše nesmělá!
Buď peřejemi udatně mne prožeň,
buď do prázdnoty sraz mne docela!"

Vlajka vytahuje se zase na přídi korzárské lodi „tancem trochu udýchaná", ale vlá!

*

„*Tiché srdce*" vycházející v krátku po tom je jen spadávajícím obloukem „Duhy". Hlásí se nová jistota. Osobní hoře stává se malicherným, taje v slavném písmáckém „Žalmu", který je z nejsilnějších básní napsaných u nás za světové války. Osud národa je nade vším.

*

Nastala doba dlouhého mlčení. 17 let to trvalo, než vyšlo „*Rozloučení s jihem*". Ta léta byla ovšem boj sám, ale na jiných frontách. Tato knížka potvrzuje, že Mahen vrací se k lyrice opravdu v osudových chvílích.

„*Plamínky*" jsou fanfárou nástupu, „*Balady*" dobytím lásky, „*Duha*" a „*Tiché srdce*" vzpourou proti nesmyslnému děsu, ale i vykoupením. „*Rozloučení*" pečetí tragický verš oslovující milovaný jih.

„já miloval tě, tys mne vraždil —
a tak to bylo v pořádku!"

Zákeřná nemoc zahájila ostřejší nástup

„Fí na ten život, když se stárne,
fí na krev, když už neslyší"

ale

„Já ovšem tich jsem, nekřičím."

Verš ne resignující, ale plný moci vladařské, která byla vybojována, tato moc sama určuje si osud. Věčné odbojnictví nesníží se k vzdychání. Mlčet a nestěžovat si! Sbohem moře, močariska, hnízda želv a hadů, sbohem Hercegovino, „ty jsi vlastně moje zem". Už k vám nesmím. A „*Těžký sen*" tlačí.

„Jaký byl jsem, tak chci umřít —
oblecte mi šaty všední!"

„A teď pějte miserere —
Bože, dáváš novou duši?
A teď tedy vyneste mne
z jizby, jak to mrtvým sluší!"

I v korespondenci našel jsem: „Až umřu, pochovejte mne ve všedních šatech!" Jaká to hrdá duše odešla, duše nenávidějící parádu, dekoraci, faleš, křiklounství a chytráctví, jak v životě, tak v díle. Od aristokratického hesla, napsaného ve štít „*Plamínků*", dochází se přes vzpoury k obětavé, nenápadné služebnosti. Ale vždycky se šlo proti idyle, idyle bylo vypovězeno nepřátelství navždy.

„Jsem hrd i na to, když mnou zmatek třese"

„Pojď znovu na lov, nedej se, má duše"

a hlavně

„Vzhůru do hry, znova do hry,
až zhyneme, zahynem"

Básník, který toto napsal, ten nebude zapomenut. Byl to chlap, byl to rytíř. Jeho se nikdy netýkal Havlíčkův epigram

„Pořád vedou hořké žalosti
básníci nad ztrátou mladosti;
včera jim dal Pán Bůh dekret s třapcem:
„Budiž tedy básník věčným chlapcem!“

Co s tím, bloudil-li, že těkal, nesklenul poslední oblouk, co s tím? Dílo často převyšuje ona impulsivnost „činolačné“ duše, jíž boj za věc lidství a o osobnost byl tím hlavním. Ten vybojoval si s příkladnou odvahou a plností. Bylo plno rozporů. Sváděla Fantasie a brzdil racionalismus, v koruně veršů zachytilo se jmelí, za gesty dynamitníka zjevovala se tvář Tolstého, „rozčilená duše“ pouštěla se do kartoték, ale vždycky se šlo na život a na smrt za vnitřním hlasem. Jít a dojít!

„Klid budiž s tím, kdo v hrob se podívá“

Těch pět svazečků lyriky teď vyjde. V pozůstalosti nenašlo se až na několik příležitostných básní a pár rozpracovaných náčrtků nic, co by mohlo nějak závažněji doplnit obraz.

„Chcete číst, srdce zrazená,
chcete číst, duše znavené?“

Pro vás ten soubor vychází. A při četbě si vzpomeňte.

„Po čase jen, až vás přízvuk
života snad špatný zděsí,
na můj prázdný spánek venku
na hřbitově vzpomeňte si:
a nechť je to chvíle svatá,
od kořen až k větvím tichá,
po níž moje srdce nikdy
pod zemí už nezavzdychá.“

Poznámky

[1] Upravil jsem Halasovo psaní slova *literácký* na literátský, *korsarské* na korzárské, ujednotil psaní „Balady“ (s jedním *l*). Na několika místech jsem doplnil interpunkci.

[2] K osmi Mahenovým veršům, citovaným v závěru stati, Halas poznamenal: „Toto může případně odpadnout!“

[3] Za článkem je Halasova poznámka: Prosím o korekturu: F. H. Praha XII, Schwerinova 62, Orbis. František Halas byl tehdy v nakladatelství Orbis zaměstnán.

СТАТЬЯ ФРАНТИШЕКА ГАЛАСА О ЛИРИКЕ ЮРИЯ МАГЕНА

Автор печатает до сих пор неизвестную статью Франтишека Галаса *Лирика Магена*, которую он подготовил для собрания поэтических произведений Юрия Магена, предназначавшееся для издательства Кооперативный труд (Дружстевни праце). Эта книга должна была выйти в 1940 году, но не вышла в печати. *A. Z.*

EIN AUFSATZ VON FRANTIŠEK HALAS ÜBER MAHENS LYRIK

Der Verfasser veröffentlicht einen bisher unbekannten Aufsatz von František Halas über Mahens lyrische Dichtung. Halas hat ihn für eine im Verlag „Družstevní práce“ im Jahre 1940 zu erscheinende Sammlung der Poesie von Jiří Mahen vorbereitet. Die Herausgabe des Buches ist nicht erfolgt. *A. Z.*